Utökning av Jätturns naturreservat i Smedjebackens kommun

Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken att utöka Jätturns naturreservat med det område som framgår på bifogad karta, bilaga 2.

Utökningen är på ca 10 ha och består av lövdominerad blandskog. I och med utökningen kommer reservatets totala areal att innefatta 61 ha. Reservatets namn ska vara Jätturn. Reservatet har den avgränsning som framgår av bifogad karta bilaga 2. Reservatets slutliga gränser utmärks i fält.

Länsstyrelsens beslut innebär att det gamla beslutet om Jätturns naturreservat från 1986-10-22 (dnr: 11-1211-3061-83) upphör att gälla och ersätts av det nya reservatsbeslutet vid samma tidpunkt som detta vinner laga kraft.

Länsstyrelsen fastställer samtidigt skötselplanen, enligt bilaga 4, med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. Naturvårdsförvaltare ska vara Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Uppgifter om naturreservatet

Namn	Jätturn
Kommun	Smedjebacken
Län	Dalarna
Natura 2000-beteckning	SE0620144
Församling/socken	Norrbärke
Naturgeografisk region	Vågig bergkullterräng
Fastigheter	Skisshyttan 1:65 Skisshyttan 1:27 Gubbo 1:29
Areal	Total areal: 61 ha Landareal: 56 ha Produktiv skogsmark: 52 ha

Syfte med naturreservatet

Bevara biologisk mångfald

Syftet med Jätturns naturreservat är att bevara den lövrika blandskogen, granskogen, de artrika kalkstensklipporna med specialiserade växtsamhällen samt den artika slåtterängen.

Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer

Syftet är även att skydda de geologiskt intressanta formationerna dvs klipporna av kristallin kalksten och den däri befintliga grottan. Dessutom är syftet att skydda den kulturpräglade slåtterängen på Jätturnvallen från sådan påverkan att de specialiserade växtsamhällena kan ta skada samt att bevara och synliggöra kulturlämningar i form av rester av bosättningar vid Lilla Bråfallet.

Tillgodose behov av områden för friluftsliv

Besökande ska finna information om områdets särdrag samt ges möjlighet att utforska Jätturns naturreservat via befintliga stigar och leder.

Syftet ska nås genom:

Föreskrifter för området

- Skogen undantas från skogsbruksåtgärder och annan verksamhet som kan förändra eller skada de livsmiljöer och populationer av arter som är karaktäristiska för naturskog.
- Förekomst och etablering av organismer som är knutna till grova lövträd och som saknas eller missgynnas i normalt brukad skog ska gynnas och säkerställas
- Grottbildning och andra geologiska särdrag skyddas från exploatering och förslitning

Skötselåtgärder i enlighet med skötselplan

- Skogen ska skötas i enlighet med fastställd skötselplan för att tillgodose de värden som området innehar. Områdets naturskogskvalitéer bibehålls och förstärks genom fortsatt fri utveckling. Lövskogsmiljöerna bibehålls genom försiktigt undanhållande av gran.
- Slåtterängen hävdas årligen och brynen sköts med återkommande beskärningar och gallringar
- Anordningar för friluftslivets tillgänglighet samt kanalisering av besökare förstärks och utvecklas.
- Besökande ska informeras om områdets naturvärden, kulturspår samt geologiska särdrag genom informationstavlor.

Skäl för beslutet

Prioriterade bevarandevärden

Området är botaniskt intressant främst genom det kalkberoende florainslaget och den synnerligen produktiva grandominerade skogsmarken med inslag av ädla lövträd. Det är zoologiskt intressant som biotop för utrotningshotade djurarter och som utpostlokal för sällsynta insekter. Området utgör i ett längre perspektiv en viktig länk för de till naturskogen knutna arternas spridningsmöjligheter.

Jätturn är ett välbesökt exkursionsmål. Den fascinerande landskapsbilden med skogssjön nedskuren mellan berg- och skogsbranter, de porlande bäckarna och grottan ger besökaren naturupplevelser långt utöver de vanliga. Även från historisk synpunkt har grottan visst intresse, då den har ett sedan lång tid tillbaka dokumenterat sevärdhetsvärde. Området nås av vandrare från vandringsleder samt skogsbilvägar från flera håll.

Från geologisk synpunkt kan konstateras att grottan utgör en av de få renodlade karstfenomenen i länet och har därmed ett stort vetenskapligt värde. Karstfenomen i denna storleksordning är ovanliga i synnerhet när kalkutlösningen skett i mineraliserad kalksten.

Natura 2000

Jätturn med den omfattning reservatet har från 1986 omfattas av EU:s nätverk N2000. Det främsta syftet för området är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för samtliga naturtyper och arter som legat till grund för utpekandet av området till nätverket Natura 2000.

Miljömål

Bildandet av Jätturns naturreservat bidrar till att uppfylla de av riksdagen beslutade miljökvalitetsmålen Levande skogar och Ett rikt växt- och djurliv.

Motiv för utökning av naturreservatet

Skyddsform

De inventeringar som Länsstyrelsen utfört visar att det finns stora naturvärden i direkt anslutning till den gamla naturreservatsgränsen. Dessa naturvärden är kopplade till skog som inte påverkats av sentida skogsbruk. För att bibehålla och förstärka dessa värden måste ett omfattande och långsiktigt skydd från skogsbruk garanteras. Länsstyrelsen bedömer att detta bäst sker genom att det tidigare naturreservatet utvidgas. Det befintliga naturreservatet innehåller förutom skog även ängsmarker samt områden med kulturlämningar som tidigare hotats framför allt av bristande skötsel. Årliga skötselåtgärder i form av slåtter av ängen samt undanhållande av träd invid husgrunder mm är nödvändigt. Ett fortsatt långsiktigt skydd i form av naturreservat ger förutsättningar för fortsatt hävd genom statens försorg.

Beslutet följer de riktlinjer som gäller för länsstyrelsens prioritering av områdesskydd.

Enligt 7 kap 7 § miljöbalken får länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslut som den har meddelat enligt 4-6 §§, om det finns synnerliga skäl.

Det tidigare reservatsbeslutet ersätts av ett nytt beslut om naturreservat vid den tidpunkt då det nya beslutet vinner laga kraft. Syftet med det nya reservatsbeslutet är detsamma som i det tidigare reservatsbeslutet. Med hänsyn till detta och då föreskrifterna i det nya reservatsbeslutet innebär minst lika starkt skydd för biologisk mångfald, naturmiljö och friluftsintressen som föreskrifterna i det tidigare beslutet anser Länsstyrelsen att det föreligger synnerliga skäl för att upphäva det tidigare reservatsbeslutet.

Avvägning mellan allmänna och enskilda intressen

Med hänsyn till områdets värden och naturreservatets syften kommer pågående markanvändning att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat. Föreskrifterna är anpassade till naturreservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt växt- och djurliv. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap 25 § miljöbalken finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Beslutet är förenligt med hushållningsbestämmelserna för mark och vattenområden enligt 3 kap. miljöbalken.

Planeringsbakgrund

Jätturn med den omfattning reservatet har från 1986 omfattas av EU:s nätverk N2000.

Jätturn är utpekat i länets naturvårdsprogram för sina botaniska värden, det rörliga friluftslivet, geologin, landskapsbilden samt zoologiska värden.

Reservatsföreskrifter

För att säkerställa syftet med reservatet förordnar Länsstyrelsen att nedan angivna föreskrifter ska gälla. Föreskrifterna gäller utöver vad som gäller enligt lag eller annan författning.

Föreskrifterna ska inte utgöra hinder för de åtgärder som behövs för att nå syftet med reservatet och som anges i beslut och skötselplanen. Detsamma gäller för uppföljning av bevarandemål och skötsel.

A Föreskrifter enligt 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden.

I naturreservatet är det förbjudet att:

1. gräva, schakta, dika, dämma, anordna upplag eller på annat sätt skada/påverka mark och vatten,
2. anlägga mark- eller luftledning och uppföra byggnad, mast eller annan anläggning,
3. använda/sprida gödsel, aska eller bekämpningsmedel,
4. framföra motordrivet fordon i terrängen med följande undantag:
   - Transportera ut älg, björn, större hjortvilt eller vildsvin med fordon som inte ger skador på mark eller vegetation
   - För tjänstemän i sjukvårds-, polis- eller räddningsärende. Insatsen ska omgående anmälas till länsstyrelsen
5. avverka skog, utföra skogsvårdande åtgärd samt upparbeta eller ta bort döda träd och vindfällen,
6. uppföra permanenta jaktpass samt röja för sikt- eller skjutgator. Jaktgränser, stigar till jaktpass e. dyl. får ej markeras permanent,
7. bedriva jakt med fälla eller snara med undantag för minkfällor,
8. bedriva pyrschjakt,
9. fiska
10. köra motorbåt

Utan länsstyrelsens tillstånd är det förbjudet att:

11. sprida kalk i vatten eller på land.

B Föreskrifter enligt 7 kap 6 § miljöbalken om förpliktelser för ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheter att tåla visst intrång.

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med reservatet:

1. utmärkning av reservatet och uppsättning av informationstavlor,
2. undersökningar av markslag, landskapselement, växt och djursamhällen samt arter
3. övriga åtgärder som kan föranledas av skötselplanen för att tillgodose ändamålet med reservatet, tex underhåll av vandringsleder med till den hörande broar och spänger, röjningar vid kulturlämningar, röjning, ringbarkning och huggning av gran för att gynna löv, slåtter och röjningar av öppen mark, samt iordningställande av tillfart till ängen.

C. Föreskrifter enligt 7 kap 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas inom reservatet samt om ordningen i övrigt inom reservatet.

I naturreservatet är det förbjudet att:

1. skada växande eller döda träd och buskar, gräva upp växter, plocka mossor, lavar och vedlevande svampar,
2. framföra motordrivet fordon i terrängen,
3. göra åverkan, till exempel genom att göra inskrifter på klippväggarna innanför eller utanför grottan,
4. göra upp eld med undantag för eldning i kolarkojan och på eldpallen invid kolarkojan.

Utan länsstyrelsens tillstånd är det förbjudet att:

5. genomföra eller bedriva tävlingar, lägerverksamhet och andra större eller återkommande organiserade arrangemang.

Motiv till föreskrifter, undantag mm

Under ***punkterna A1-A3 samt A8*** förbjuds sådana aktiviteter som kan störa den naturliga utvecklingen hos vegetationstyper och naturskogens växter och djur. Förbud mot motorfordon enligt ***punkt A4*** omfattar inte uttransport av vilt med fordon som inte ger mark- eller vegetationsskador**.** Tillfällig dispens för virkestransport kan enbart lämnas om det kan ske utan att områdets naturvärden påverkas negativt. ***Punkt A5*** förbjuder alla former av avverkningar och skogsskötselåtgärder, förutom de som beskrivs i skötselplan, vilket är en förutsättning för att områdets värden ska bibehållas. Denna föreskrift innebär att bestämmelserna i skogsvårdslagen och Skogsstyrelsens föreskrifter om bekämpning av skadeinsekter och tillvaratagande av skadad skog ej ska gälla inom naturreservatet. Uppkommer insektsskador på skog i anslutning till naturreservatet som följd av att åtgärder för insektsbekämpning inte vidtagits inom reservatet ska frågan om ersättning bedömas enligt skadeståndsrättsliga regler. ***Punkt A6*** reglerar hur jakten bedrivs. Markerade jaktpass liksom jaktfällor bedöms som störande inslag som inte hör hemma i reservat. ***Punkt A7*** motiveras med att mink inte är en för Sverige naturligt förekommande art. Fisket är förbjudet enligt punkt 9 med hänvisning till sjön Jätturns unika fiskbestånd med i princip endast smågädda. ***Punkterna A8- A10*** kvarstår från det ursprungliga beslutet. Pyrschjakt eller smygjakt som är ett annat namn för samma sak utövas genom att jägaren smyger sig fram till bytet. Naturreservatet är välbesökt och Länsstyrelsen bedömde i det ursprungliga beslutet att sådan jakt inte är förenlig med de friluftsvärden som finns i området. Fiskeförbudet har inte motiverats i de förra besluten. Motorbåtstrafik är inte tillåten eftersom sjön är liten och motorbåt skulle störa upplevelsen av tystnad och orördhet. Länsstyrelsen bedömer att det inte finns synnerliga skäl att upphäva punkterna A8-A10.

Punkterna B1 – B3 medger att vissa åtgärder får vidtas i reservatet. Länsstyrelsen bedömer att nyttan med dessa åtgärder är avsevärd. Information om reservatet är högst angeläget för att tillmötesgå det rörliga friluftslivet. Forskning och uppföljning ingår som en naturlig del i reservat av denna karaktär.

Punkterna C1-C3 inskränker allmänhetens nyttjande av området. Här förbjuds sådan fysisk påverkan på mark och naturmiljö som uppenbart skulle påverka den biologiska mångfalden eller upplevelsevärdena negativt. Detta utgör inget hinder för att plocka bär och matsvamp. Motivet till punkt C4, förbudet mot eldning, grundar sig dels på områdets geologiska/biologiska värden som skulle kunna påverkas negativt, dels det relativt sett stora besökstryck för området som motiverar fasta eldningsplatser. C5 syftar till att kanalisera eventuella större aktiviteter på sådant sätt att faran för skada på de biologiska/geologiska värdena undviks.

Ärendets handläggning

Under 1950-talet ansökte Ludvikabygdens fornminnes- och hembygdsförening om fridlysning av sjön Jätturn jämte en strandzon samt kalkberget med grottan. Den 10 juli 1961 fridlystes detta område. Det kom att omfatta en total areal av ca13 ha.

1980 utfördes en inventering av Jätturn med angränsande område. Under hösten 1982 avgränsades det aktuella utvidgningsområdet. Smedjebackens kommun kunde genom aktivt bidrag från markägaren StarboBruk AB samt genom markbyte och statligt stöd förvärva det aktuella reservatsområdet som sammanlagt nu upptog en areal av ca 52 ha.

Nya ställningstaganden till hur områdets naturvärden på bästa sätt bevaras för framtiden föranledde framställan 2003 om skydd för ytterligare ca 10 ha skog i anslutning till det befintliga reservatet. För den aktuella utvidgningen blev det sista av två avtal undertecknat våren 2005. I reservatsprocessen har förslag runt skydd och skötsel av kulturmiljövärdena underhand samrådts med kommunen liksom med ideella intressen.

Smedjebackens kommun har i sitt samrådssvar tillstyrkt förslaget i sin helhet.

Starbo Bruk AB har inkommit med yttrande och bl.a. annat anfört att föreskrifterna ska ändras så att de medger virkestransporter genom naturreservatet samt att den öppna platsen vid ”gamla stallet” ska kunna användas som tillfälligt virkesupplag. Enligt det avtal som undertecknades om intrångsersättning mellan naturvårdsverket och Starbo Bruk AB 2004 framgår att sådan terrängkörning kommer att förbjudas inom det blivande naturreservatet. Det framgår även att det blir förbjudet att anordna upplag. Länsstyrelsen bedömer att virkestransporter eller virkesupplag inte kan tillåtas generellt. Virkestransporter kräver oftast avverkning av träd för framkomligheten. Avverkning är inte tillåten eftersom skogens träd är en förutsättning för att områdets värden ska bibehållas. Virkestransporter kan tillåtas om det kan ske utan att områdets naturvärden påverkas på ett negativt sätt,

men det måste prövas vid varje enskilt fall. Markägaren får då söka dispens från föreskrifterna.

Det finns fasta fornlämningar med ett fornlämningsområde längs vägen vid gamla stallet. Virkesupplag vid denna är inte tillåtet eftersom det kan skada lämningen. 2004 tecknades avtal om intrångsersättning för det intrång som föreskrifterna kan komma att innebära för sakägare.

Fiskeriverket har anfört att fiske bör tillåtas i området eftersom det inte finns någon värdefull fiskfauna som ska bevaras. Länsstyrelsen bedömer att det inte utgör ett synnerligt skäl för att upphäva föreskriften.

SGU har lämnat ytterligare uppgifter om geologin i området som har inarbetats i skötselplanens beskrivning av området.

Upplysningar

Andra föreskrifter som gäller för området

Området är till största delen utpekat som Natura 2000-område enligt 7 kap 27 § miljöbalken, se bilaga 3.

Dispens från föreskrifter mm

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 7 § miljöbalken medge dispens från meddelade föreskrifter för naturreservatet.

Kungörelse

Beslutet ska kungöras enligt vad som anges i 27 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. Beslutet delges också berörda sakägare.

Föreskrifterna enligt 7 kap 30 § miljöbalken träder i kraft omedelbart, även om beslutet överklagas.

Överklagan

Beslutet kan överklagas till Regeringen, Miljödepartementet, se bilaga 5 (formulär 6)

Beslutande

Beslut i detta ärende har fattats av t.f landshövding Katarina Frisk.

I den slutliga handläggningen deltog även lantbruksenhetens chef Hans Lillpers, jurist Gunilla Garbergs, planarkitekt Inger Friman, t.f. länsantikvarie Anders Gottberg, naturvårdsdirektör Stig-Åke Svenson och naturvårdshandläggare Susanne Lundin, den sistnämnde föredragande.

Katarina Frisk
t.f. Landshövding

Susanne Lundin
Naturvårdshandläggare

Bilagor:

Bilaga 1	Översiktskarta
Bilaga 2	Beslutskarta
Bilaga 3	Karta över Natura 2000 området
Bilaga 4	Skötselplan
Bilaga 5	Överklagningsformulär (markägare och sakägare)

Sändlista:
Sändlistan är borttagen i webbversionen

Översiktskarta Jätturn

Bilaga 1

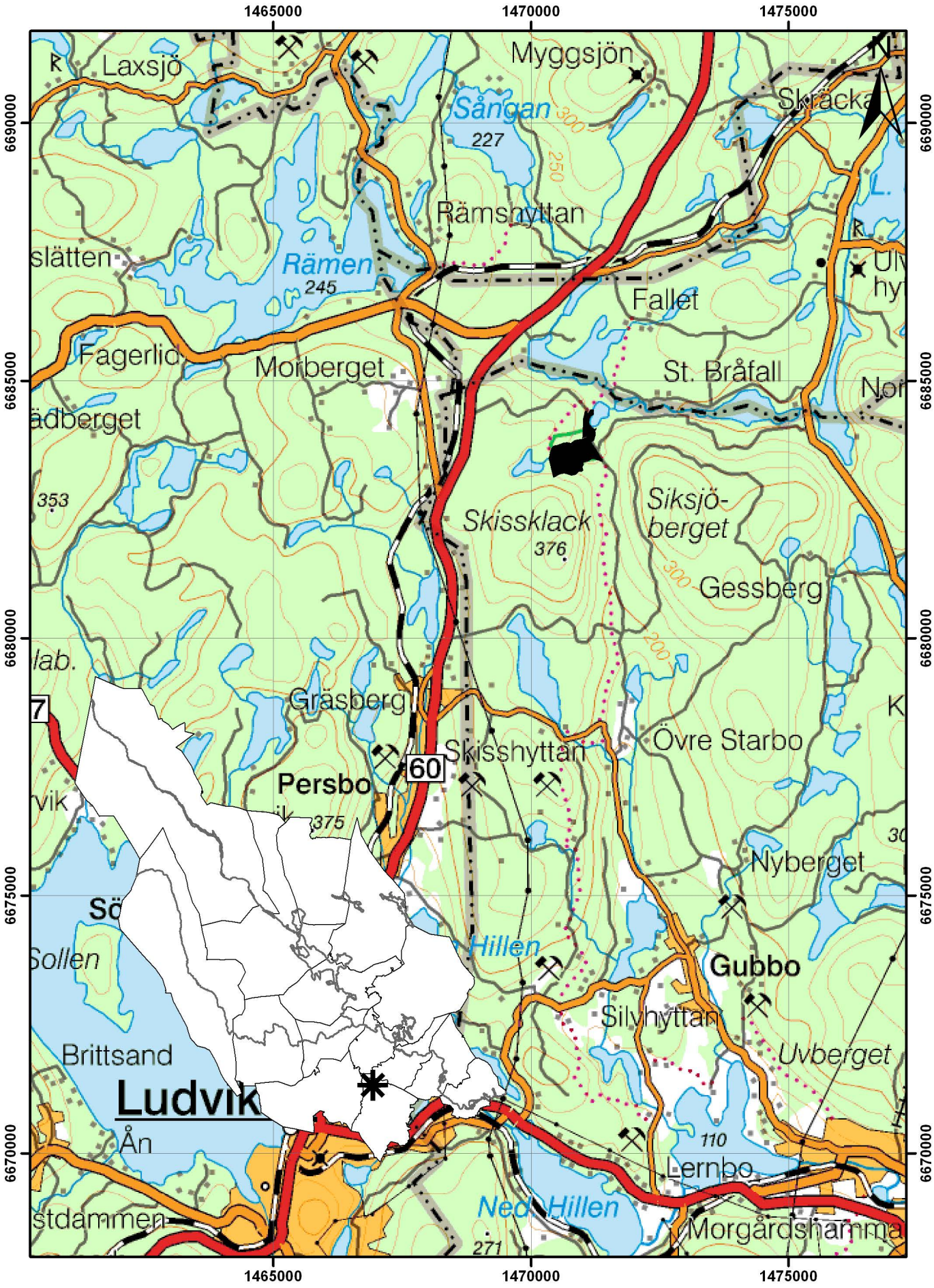

Copyright Lantmäteriet 2004. Ur GSD-produkter ärende 106-2004/188 W

Beslutskarta Jätturn

Bilaga 2

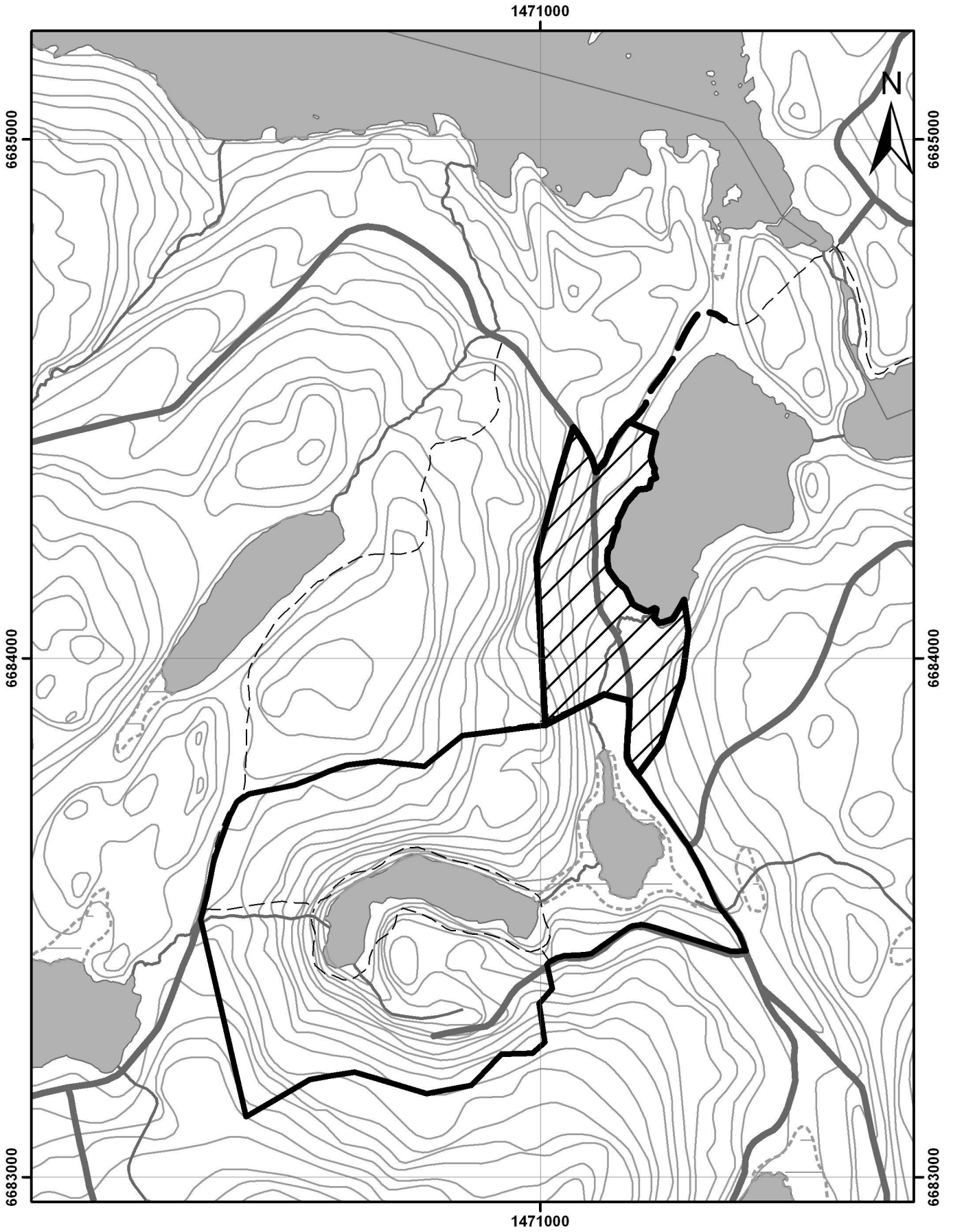

Copyright Lantmäteriet 2004. Ur GSD-produkter ärende 106-2004/188 W

Skötselplan för naturreservatet Jätturn

Innehåll

BESKRIVNINGSDEL 2
1. Beskrivning av bevarandevärdena 2
1.1 Administrativ data 2
1.2 Beskrivning av området 3
1.3 Källförteckning 8
PLANDEL 8
2 Avvägningar mellan bevarandevärden 8
2.1 Syfte med naturreservatet 8
2.2 Prioritering mellan bevarandevärden 9
3 Skötselområden med bevarandemål och åtgärder 9
4 Jakt och fiske 13
5 Dokumentation och uppföljning 13
6 Revidering av skötselplanen 14
7 Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder 14
8. Bilagor: 15

Beskrivningsdel

1. Beskrivning av bevarandevärdena

1.1 Administrativ data

Namn	Jätturn
Objektnummer	RegDOS: 2002089 NV-reg:
Natura 2000-beteckning	SE0620144
Län	Dalarna
Kommun	Smedjebacken
Markslag: *(uppdelning enligt*	

Naturvårdsverkets rapport nr 5391)	
Tallskog	2,1
Granskog	23,2
Barrblandskog	0,7
Barrsumpskog	0,3
Lövblandad barrskog	16,6
Lövskog	7,1
Hygge	0,8
Impediment	2,9
Våtmark	1,9
Vatten	5,3
Ängsmark	0,5
Övrig öppen mark	1,0
Totalt	**60,7 ha**
Nyttjanderätter	
Bebyggelser och anläggningar	Två båtar, en kolarkoja med eldplats

1.2 Beskrivning av området

1.2.1 Geovetenskap

Den dominerande jordarten i området är morän, här i sandig-moig variant. Här och var ligger en del större block och runt Vitturn finns ett område med isälvssand. Berggrunden består av kristallin kalksten (marmor) samt sura metavulkaniska bergarter med inslag av järn och sulfidmalmer.

Vid Jätturns södra strand störtar berget brant ner mot vattnet. Där berget möter vattnet har en större grotta bildats genom så kallad karstvittring.

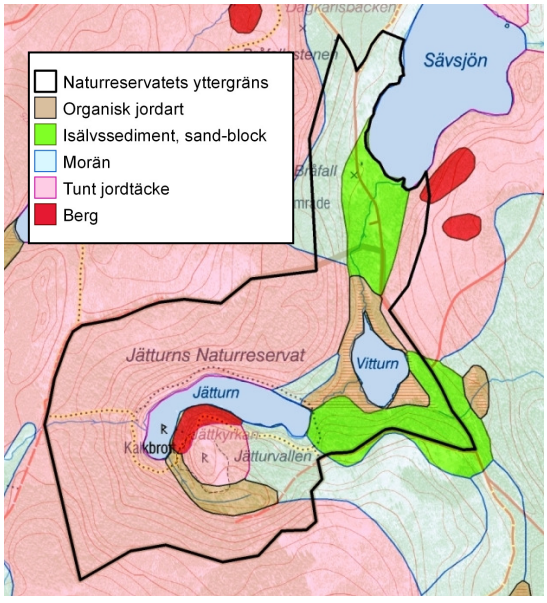

Jordartsgelogisk karta

Grottan är sedan långt tillbaka ett populärt besöksmål. De äldsta dokumenterade besöken vid grottan härrör från slutet av 1600-talet. Från geologisk synpunkt kan konstateras att grottan utgör en av de få renodlade karstfenomenen i länet och har därmed ett stort vetenskapligt värde. Karstfenomen i denna storleksordning är ovanliga, i synnerhet när kalkutlösningen har skett i kristallin kalksten (marmor).

Grottan vid Jätturn

Bråfallsstenen

Förutom redan nämnda grotta bör den så kallade ”Bråfallsstenen” nämnas bland områdets geologiska sevärdheter. Stenen, som ligger i reservatets norra del, uppvisar kraftigt markerade veckade vågband i stenens struktur. Stenen består av metavulkanit, skarn och kristallin kalksten (marmor) som genom metamorfos och veckning fått nuvarande karaktär. Kalksten har ursprungligen avsatts som ett sediment. Metavulkaniter är vulkaniska bergarter som omvandlats under tryck och värme. Skarnmineralen i stenen utgörs av granat, pyroxen, amfibol, glimmer, epidot, svavelkiskristaller och små korn av och scheelit (efter Back)

1.2.2 Biologi

Vegetation och flora

Reservatets centrala delar domineras av sjön Jätturn som ligger i en sänka i berggrunden. De branta sluttningarna består till sin merpart av mycket reslig och frodvuxen granskog som bildar en mäktig fond mot sjön. På vissa ställen finns dock bestånd där inslaget av björk, asp samt enstaka rönn och lönn kan vara påtaglig. Skogen i området är varierad med yngre delar utan längre kontinuitet där området tidigare varit öppet med bebyggelse och påverkat av mänskliga aktiviteter genom historien. I andra delar finns även högrest granskog av naturskogskaraktär liksom

skiktade blandskogsmiljöer, där den ursprungliga lövskogen är i övergång till barrskog. Granskogen är gott och väl hundra år gammal. Utökningen närmast det befintliga naturreservatet utgörs av grovstammig granskog med riklig mängd död ved. Vid Sävsjöns strand dominerar lövskogen, mest björk men med inslag av asp och lönn med flera lövträd. Skogen i nordväst består av en blandskog med björk och asp i döendefas med gran som alltmer tar över. Bohålen är talrika och det tillsammans med de variationsrika skogsmiljöerna har medfört att fågellivet är ovanligt rikt.

Botaniskt intressant är den isolerade förekomsten av vildväxande alm som återfinns sparsamt. Förutom träden är markvegetationen i övrigt också tydligt påverkad av det bördiga och kalkpåverkade jordtäcket. Naturen vid Jätturn har tidigt uppmärksammats av botanister för sin kalkkrävande flora. Området är i sin helhet botaniskt värdefullt men den rikaste växtligheten återfinner man på kalkberget, där bland annat de tre sällsynta ormbunkarna murruta, grönbräken och fjällhällebräken växer. Örtrika partier finns väster om sjön Vitturn där bland annat underviol, tibast och trolldruva återfinns.

Områdets lav och mossflora är väl dokumenterad. Trots sin ringa areal uppvisar Jätturn en ovanligt rik moss- och lavflora, som har få motsvarigheter i Sverige. Här har hela 269 arter av mossor och 324 arter av lavar påträffats. Av dessa är en del mycket ovanliga. Många av arterna är förknippade med den kalkförekomst som berggrunden uppvisar. En lista med ett urval av ovanligare artfynd är noterade i tabell nedan. Listan är inte fullständig då många arter med signalartsvärde enligt Skogsstyrelsens definition inte har noterats.

Fauna

Fågellivet är rikt i Jätturns olika miljöer. Den gamla barrskogen, lövskogsmiljöerna samt sjöarna ger goda förutsättningar för en variationsrik fågelfauna. Genom åren har här, förutom den rika småfågelfaunan, flera specialiserade arter återfunnits. Exempelvis har alla landets nu förekommande hackspettsarter noterats här.

Ett urval värdefulla arter*:*

Art	**Vetenskapligt namn**	**Kategori**
Mossor		
Vedtrappmossa	*Anastrophyllum hellerianum*	NT
Skogstrappmossa	*Anastrophyllum michauxii*	VU
Fällmossa	*Antitrichia curtipendula*	Reg
Blå säckmossa	*Calypogeia azurea*	NT
Hårklockmossa	*Encalypta spathulata*	EN
Trind spretmossa	*Herzogiella striatella*	Reg
Liten hornflikmossa	*Lophozia ascendens*	VU
Purpurmylia	*Mylia taylorii*	Reg
Grov fjädermossa	*Neckera crispa*	Reg
Nåldvärgmossa	*Seligeria acutifolia*	NT
Krokdvärgmossa	*Seligeria campylopoda*	VU

Aspfjädermossa	*Neckera pennata*	NT
Platt spretmossa	*Herzogiella turfacea*	Reg
Späd hårgräsmossa	*Cirriphyllum tommasinii*	Reg
Lavar		
Aspgelélav	*Collema subnigrescens*	NT
Guldorangelav	*Caloplaca chrysodeta*	Reg
Almlav	*Gyalecta ulmi*	NT

Tabell över artförekomst av rödlistade och Natura 2000-arter.
Rödlistade arter enligt ArtDatabanken 2005. (EN) Starkt hotad, (VU) Sårbar, (NT) Missgynnad.

1.2.3 Kulturhistoria

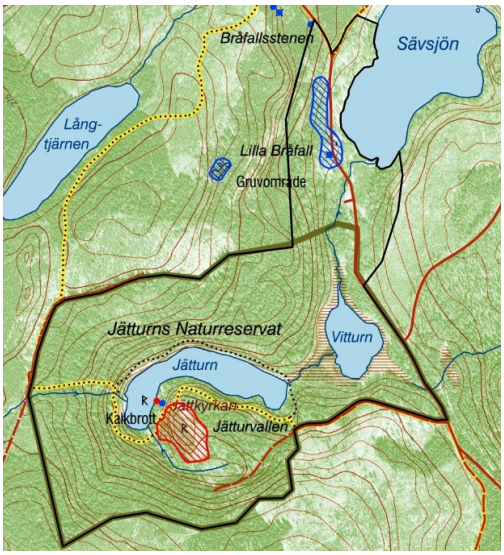

Naturmiljön i området har historiskt varit påverkat av mänskliga aktiviteter, åtminstone sedan medeltiden. Vid Jätturn bröts kalk och vid Stora Bråfallet fanns en järngruva. Stora delar har varit öppet med gårdar och odlingar. Mellan sjön Vitturn och Sävsjön är spåren av tidigare bosättningar också påtaglig med husgrunder, vårdträd och igenväxande odlingsytor. Lämningar efter Lilla Bråfallet syns ännu som husgrunder. Torpet togs upp 1650 och brann ner till grunden 1934. Igenväxningen har genom åren tilltagit och idag finns här en variationsrik skogsmiljö med äldre träd och trädgrupper med framför allt björk och asp men även lönnar av varierande ålder. På den bergknalle som finns söder om sjön Jätturn har ett litet torp, Jätturvallen, legat. Torpet upptogs redan på 1600-talet. Byggnaderna är sedan länge försvunna men en del av den forna ängsmarken i sydsluttningen hålls öppen genom slåtter. Området vid Lilla Bråfallet är registrerat i riksantikvarieämbetets fornminnesregister, liksom fäbodlämningarna vid ängen. Även grottorna med deras inristningar och kalkbrotten är registrerade i fornminnesregistret. Lämningarna utgör fasta fornlämningar.

Jätturns grotta är ett mycket gammalt besöksmål. Grottan sträcker sig cirka tio meter in i berget. En eka får nätt och jämnt plats och höjden till grottans tak är som högst cirka tre meter från vattenytan. På grottans väggar finns ristningar av initialer, varav de äldsta härstammar från 1600-talet. På 1700-talet fanns här tre kalkstensgrottor, men endast en var så hög att den kunde besökas.

Enligt traditionen ska Engelbrekt, Sten Sture den äldre och drottning Kristina ha besökt grottan.

1.2.4 Jakt, fiske och övrigt friluftsliv

Reservatet nås från Stora Bråfall som ligger ca 1km NO om reservatet där också parkeringsmöjligheter finns. Det finns också alternativa vägar att nå reservatet, bland annat från riksväg 60 mellan Ludvika och Borlänge.

Kolarkojan

Vid Jätturns västra strand finns en kolarkoja som är öppen för besökande. Från denna löper en spångad stig runt sjön. I sjön invid kolarkojan finns också två roddbåtar som är tillgängliga för allmänheten för att ta sig över sjön till den välbesökta grottan.

Jakt och fiske har aldrig bedrivits i någon större omfattning inom området. De starkt nedskurna sjöarna Jätturn och Vitturn, som är de centrala elementen i reservatet, inbjuder inte till organiserad jakt. Sjöarna är heller inte av något nämnvärt värde för fisket. Däremot är området av mycket stort värde för friluftslivet. Området torde vara en av kommunens intressantaste naturmiljöer med sina geologiska sevärdheter. Dessa sevärdheter har också förtjänstfullt lyfts fram vid skötselåtgärder med stigar, spänger samt inte minst med möjligheterna att med båt besöka grottan.

Genom reservatet löper en skogsbilväg och såväl i söder som norr om Jätturn finns skogsbilvägar i nära anslutning. Området nås enklast från Bråfallet varifrån en markerad led utgår till reservatet. Den naturintresserade får här möta naturskogens olika miljöer där anlagda stigar och spänger gör området lättillgängligt. Några nya anordningar för att tillgängliggöra området planeras inte.

1.3 Källförteckning

Hedin, L-H., 1978: Inventering av grottor i Kopparbergs län, Länsstyrelsens Meddelande N 1978:2

Ek, G. Bäck. K., 1986: Naturinventering Jätturn Smedjebacken kommun. Länsstyrelsen i Kopparbergs län, Rapport nr 2.

Hallingbäck, T., Muhr, L-E., 1994: Mossor och lavar vid Jätturn. Länsstyrelsen Dalarna 1994:3

Back, geolog Folke G,: avskrift

SGUs jordartsgeologiska digitala kartdata regional modell C i skala 1:100 000

Hjelmqvist, S 1966: Beskrivning till berggrundskartan över Kopparbergs län. SGU Ca 40 Karta i skala 1:200 000

Lundqvist, G. 1951: Beskrivning till jordartskarta över Kopparbergs län SGU ca 21 Karta i skala 1:250 000

Ripa, M & Kübler, L. 2005: Berggrundskartan 12F Ludvika NV, skala 1:50 000 SGU K 30

Plandel

2. Avvägningar mellan bevarandevärden

2.1 Syfte med naturreservatet

Bevara biologisk mångfald

Syftet med Jätturns naturreservat är att bevara den lövrika blandskogen, de artrika kalkstensklipporna med specialiserade växtsamhällen samt den artika slåtterängen.

Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer

Syftet är även att skydda de geologiskt intressanta formationerna dvs klipporna av kristallin kalksten och den däri befintliga grottan. Dessutom är syftet att skydda den kulturpräglade slåtterängen på Jätturvallen från sådan påverkan att de specialiserade växtsamhällena kan ta skada samt att bevara och synliggöra kulturlämningar i form av rester av bosättningar vid Lilla Bråfallet.

Tillgodose behov av områden för friluftsliv

Besökande ska finna information om områdets särdrag samt ges möjlighet att utforska Jätturns naturreservat via befintliga stigar och leder.

Syftet ska nås genom:

Föreskrifter för området

- Skogen undantas från skogsbruksåtgärder och annan verksamhet som kan förändra eller skada de livsmiljöer och populationer av arter som är karaktäristiska för naturskog.
- Förekomst och etablering av organismer som är knutna till grova lövträd och som saknas eller missgynnas i normalt brukad skog ska gynnas och säkerställas
- Grottbildning och andra geologiska särdrag skyddas från exploatering och förslitning

Skötselåtgärder i enlighet med skötselplan

- Skogen ska skötas i enlighet med fastställd skötselplan för att tillgodose de värden som området innehar. Områdets naturskogskvalitéer bibehålls och förstärks genom fortsatt fri utveckling. Lövskogsmiljöerna bibehålls genom försiktigt undanhållande av gran.
- Slåtterängen hävdas årligen och brynen sköts med återkommande beskärningar och gallringar
- Anordningar för friluftslivets tillgänglighet samt kanalisering av besökare förstärks och utvecklas.
- Besökande ska informeras om områdets naturvärden, kulturspår samt geologiska särdrag genom informationstavlor.

2.2 Prioritering mellan bevarandevärden

Friluftslivets intressen prioriteras i anslutning till befintliga anordningar för friluftslivet. I övriga områden prioriteras bevarandet och ökande av den biologiska mångfalden. Vid lokalisering av eventuella nya anordningar ska hänsyn tas till biologiska värden.

Avvägning mellan skogsmiljöernas biologiska skyddsvärden i förhållande till kultur- och friluftslivsvärden har identifierats och angetts med den avgränsning som framgår för respektive skötselområde.

3. Skötselområden med bevarandemål och åtgärder

Reservatet är indelat i följande skötselområden, vilka utgår från områdets ingående naturtyper samt den skötsel som ska genomföras i övrigt:

1. Barrträdsdominerad skog

2. Lövträdsdominerad skog

3. Ängsmark

4. Våtmarker

5. Kulturmiljöer

6. Friluftsliv och skötsel av anläggningar

Skötselområde 1: Barrträdsdominerad skogsmark

Beskrivning

Den dominerande granskogen i området är av hög bonitet och har en relativt hög ålder. Trots att skogens kontinuitet inte är lång uppvisar den naturskogens prägel. Partier med död ved finns i tilltagande grad vilket förstärker naturskogskänslan.

Inom reservatet finns flera delområden med relativt god förekomst av lövträd. Björk och asp är i dessa fall de dominerande lövträden men också partier med självföryngrad lönn samt sparsamt med skogsalm kan påträffas. Historiskt har med all sannolikhet detta delområde men även andra delar av reservatsområdet varit av en betydligt mer öppen karaktär där lövträden mest återfunnits som solitärer runt bebyggelse och odlingsmark. I ett senare igenväxningsskede har lövet förmodligen även dominerat området. Idag är lövträden hårt trängda av gran.

Bevarandemål

Området präglas av olikåldrig granskog med stort inslag av lövträd. Naturliga processer som åldrande och avdöende ger strukturer som är av betydelse för biologisk mångfald, såsom olikåldrighet och död ved i olika nedbrytningsstadier. Lövträdens kronor tillåts breda ut sig på granarnas bekostnad.

Skötselåtgärder

Skogen ska lämnas för fri utveckling förutom partier med lövträd som gynnas genom undanhållande av inväxande gran. Många av de grövre asparna längs vandingsleden söder om sjön Jätturn är nätade, dvs ett metallnät är fäst vid stambasen och en meter upp på trädets stam. Detta ska göras för att undvika att de värdefulla asparna fälls av bäver. Näten ska förnyas vid behov. Dessutom kan ytterligare aspar nätas vid behov.

Skötselområde 2: Lövträdsdominerad skog

Beskrivning

Området utgörs av lövskog med dominans av björk och asp. Här finns också självföryngrad lönn samt en i övrigt åldersmässigt variationsrik lövskog. Gran har i vissa partier med tiden kommit att tränga lövträden hårt. Flera sällsynta och hotade arter växer på stora grova aspar i området. Asparna är hotade av bäverns framfart

Bevarandemål

Området domineras av lövträd. Naturliga processer som åldrande och avdöende ger strukturer som är av betydelse för biologisk mångfald, såsom olikåldrighet och död ved i olika nedbrytningsstadier. Död lövved, gamla träd och bohål återfinns i rik mängd.

Skötselåtgärder

Skogens lövandel ska bestå eller öka vilket innebär att granskog ska hållas tillbaka. Detta ska ske genom att nya granuppslag hålls efter samt att större granar ringbarkas eller fälls. Veden kan lämnas kvar i området. Skötselåtgärden utförs kontinuerligt genom röjning av unggran samt när uppföljning visar att lövandelen minskar eller hotar att minska. Med fördel kan många av de grövre asparna nätas, dvs ett metallnät är fäst vid stambasen och en meter upp på trädets stam. Detta ska göras för att undvika att de värdefulla asparna fälls av bäver. Näten förnyas vid behov. I västra delen av skötselområdet finns ett bestånd med ung granskog. Detta kan med fördel avverkas och borttransporteras från området. Grenar och toppar bör avlägsnas eller brännas.

Skötselområde 3: Ängsmark

Beskrivning

På Jätturns södra sida reser sig en bergknalle som delvis består av kristallin kalksten. På dess sydsluttning har en liten gård med tillhörande ängsmark funnits. Byggnaderna är sedan länge försvunna men en del av ängsmarken hålls öppen genom slåtter. Området i sin helhet är botaniskt värdefullt men den rikaste växtligheten återfinns på kalkberget.

Bevarandemål

Ängsmarken är öppen och präglad av slåtter. Förekomst av igenväxningsvegetation är liten. Kärlväxtfloran är artrik och dominerad av hävdgynnade arter och ett stort inslag av typiska arter. Övergången mellan den öppna marken och den slutna skogen, brynet, ska utgöras av en blandning av lägre buskar, blommande och gamla lövträd. En zon av täta, snårbildande buskar växer i främre kanten följt av en mellanzon av småträd och buskar. De blommande lövträden är värdefulla för fåglar, däggdjur och pollinerande insekter. De gamla grova lövträden är värdefulla för fåglar, däggdjur och pollinerande insekter.

Skötselåtgärder

Slåtter av ängsmarken sker årligen. Höet ska avlägsnas från naturreservatet. Kalkbergets hällmarker hålls rena från sly och buskvegetation. Träd som växer på ängen och som har en negativ inverkan på ängsvegetationen avvecklas.

Igenväxningsvegetation såsom buskar röjs bort. Närmast ängen skapas ett bryn genom kontinuerlig utglesning och skötsel. Framröjning av brynet ska ske selektivt. Fruktbärande träd och buskar gynnas framför konkurrenskraftiga och starkt beskuggande arter. Enstaka äldre hålträd eller blommande träd sparas och frihuggs. De flesta barrträd tas bort.
Målsättningen är att brynet ska ha en omväxlande struktur med små gläntor, täta buskage och lövträd. Alla fällda träd inklusive tidigare fällda träd avlägsnas från området. För att kunna utföra åtgärderna måste stigen från den södra vändplanen breddas och grusas så att ett mindre traktor eller motsvarande kan ta sig till ängen. Därefter bommas anslutningsvägen.

Bilden visar var stigen ska förbättras för att möjliggöra skötsel av ängsmarken

Skötselområde 4: Våtmarker

Beskrivning

I reservatets centrala delar återfinns flera sjöar med anslutande kärr. Dessa är viktiga biotoper i sig själva men de utgör också ett viktigt komplement till skogsmarken för flera djurarter som rör sig i flera naturtyper.

Bevarandemål

Våtmarkerna i området består av sjöar och kärr, vilka utgör viktiga komplement till övriga naturtyper. Övergångarna mellan fastmark och våtmark förändras naturligt genom fri utveckling.

Skötselåtgärder

Våtmarksmiljöerna ska lämnas för fri utveckling.

Skötselområde 5: Kulturmark

Beskrivning

Naturmiljön i området har påverkats av mänsklig aktivitet åtminstone sedan medeltiden.

Fasta fornlämningar efter två torpställen återfinns inom reservatet. Jätturnvallen, strax söder om sjön Jätturn, upptogs redan på 1600-talet. I reservatets norra del, sydväst om Sävsjön, ligger lämningar efter Lilla Bråfall. Torpet togs upp 1650 och brann ner till grunden 1934.

Bevarandemål

Husgrunder och andra spår av mänsklig aktivitet är bevarade och synliggjorda.

Skötselåtgärder

Vid behov hålls husgrunderna fria från inväxande träd och buskar. Informationstavlor om områdets historik sätts upp i anslutning till lämningar.

Skötselområde 6: Friluftsliv

Beskrivning

Jätturn är redan idag välförsedd med stigar och välskötta spänger. En kolarkoja finns också för besökandens nyttjande liksom två rastplats med bord och bänkar vid sjön Jätturn. Vid rastplatsen finns också roddbåtar som allmänheten kan nyttja för att ta sig ut på sjön. Reservatet nås enklast via vandringsleden från Stora Bråfallet där informationstavla och parkeringsplats också finns.

Bevarandemål

Information om reservatet och vilka föreskrifter som gäller där finns på informationstavlor i anslutning till området och via länsstyrelsens hemsida. Spängerna är välskötta och broarna längs vandringsleden i gott skick. Vid rastplatsen finns bänkar, och eldplats. Där finns tillgång till torr ved. Allmänheten kan nyttja väl fungerande roddbåtar för att ta sig ut på sjön. Trappan vid ängen är i gott skick med handledare för både barn och vuxna. Kolarkojan är i bra skick.

Skötselåtgärder

Underhåll av gränser sker vid behov. Stigar hålls öppna från inväxande eller kullfallna träd. Trappan förses med handledare för barn och vuxna. Samtliga nämnda anordningar hålls i gott skick. Besökare hänvisas till området via Stora Bråfallet.

4 Jakt och fiske

Jakten inskränks inte i reservatet mer än till formerna för den. Fiske är inte tillåtet.

5 Dokumentation och uppföljning

Dokumentation

Förvaltaren ansvarar för att väl dokumentera alla nyskapande åtgärder och restaureringar. Förvaltaren ska även dokumentera underhållsåtgärder samt tillsyn av friluftsanläggningar.

Uppföljning

Bevarandemål

Uppföljning av de bevarandemål som angetts i skötselplan ska göras som underlag för utvärdering av om syftet med reservatet uppnås. Uppföljningen genomförs av funktionen för områdesskydd vid länsstyrelsen.

Uppföljning inom ramen för Natura 2000 kommer att ge vägledning om ytterligare bevarandeåtgärder krävs för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus.

Uppföljning av bevarandemål i bevarandeplaner utförs av Länsstyrelsen inom ramen för uppföljning av skyddad natur vilket omfattar ett urval reservat med olika naturtyper, men kan även utföras inom ramen för uppföljning av uppföljning av bevarandemål i skötselplaner.

Övriga skötselåtgärder

Förvaltaren ansvarar för att följa upp genomförda skötselåtgärder.

Uppföljning av de bevarandemål som angetts i skötselplan ska göras som underlag för utvärdering av om syftet med reservatet uppnås. Uppföljningen genomförs av länsstyrelsen. Uppföljning inom ramen för Natura 2000 kommer att ge vägledning om ytterligare bevarandeåtgärder krävs för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus.

Restaureringsåtgärder

Uppföljning av alla restaureringsåtgärder ska göras på initiativ av länsstyrelsen.

Övriga skötselåtgärder

Förvaltaren ansvarar för att följa upp genomförda skötselåtgärder.

6 Revidering av skötselplanen

Skötselplanen gäller tills vidare och revideras då uppföljningen indikerar att behov finns, eller om skötselplanen i övrigt är inaktuell.

7 Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

Skötselåtgärd	När	Var	Prio-ritet	Finansiering
Frihuggning alt. ringbarkning/bankning av gran för att gynna löv		Del-område 2,3	1	Reservatsanslag
Nätning av aspar	Vid behov		3	
Röjning stigar	Vid behov		1	Reservatsanslag
Nya spänger	Vid behov		2	Reservatsanslag
Informationsskylt	2011		1	Reservatsanslag

Slåtter av ängen	Varje år		1	Reservatsanslag
Tillsyn samt isättning av båtarna	Varje år		1	Reservatsanslag
Röjning runt kulturlämningar	2011, samt därefter vid behov		2	Reservatsanslag
Uppföljning av skötselåtgärder	Efter utförd åtgärd			Reservatsanslag
Uppföljning av bevarandemål	Enligt tidsplan för uppföljning i respektive naturtyp.			Anslag för uppföljning

8. Bilagor:

Bilaga 1: Skötselkarta